

177/11

DĄBRÓWNO

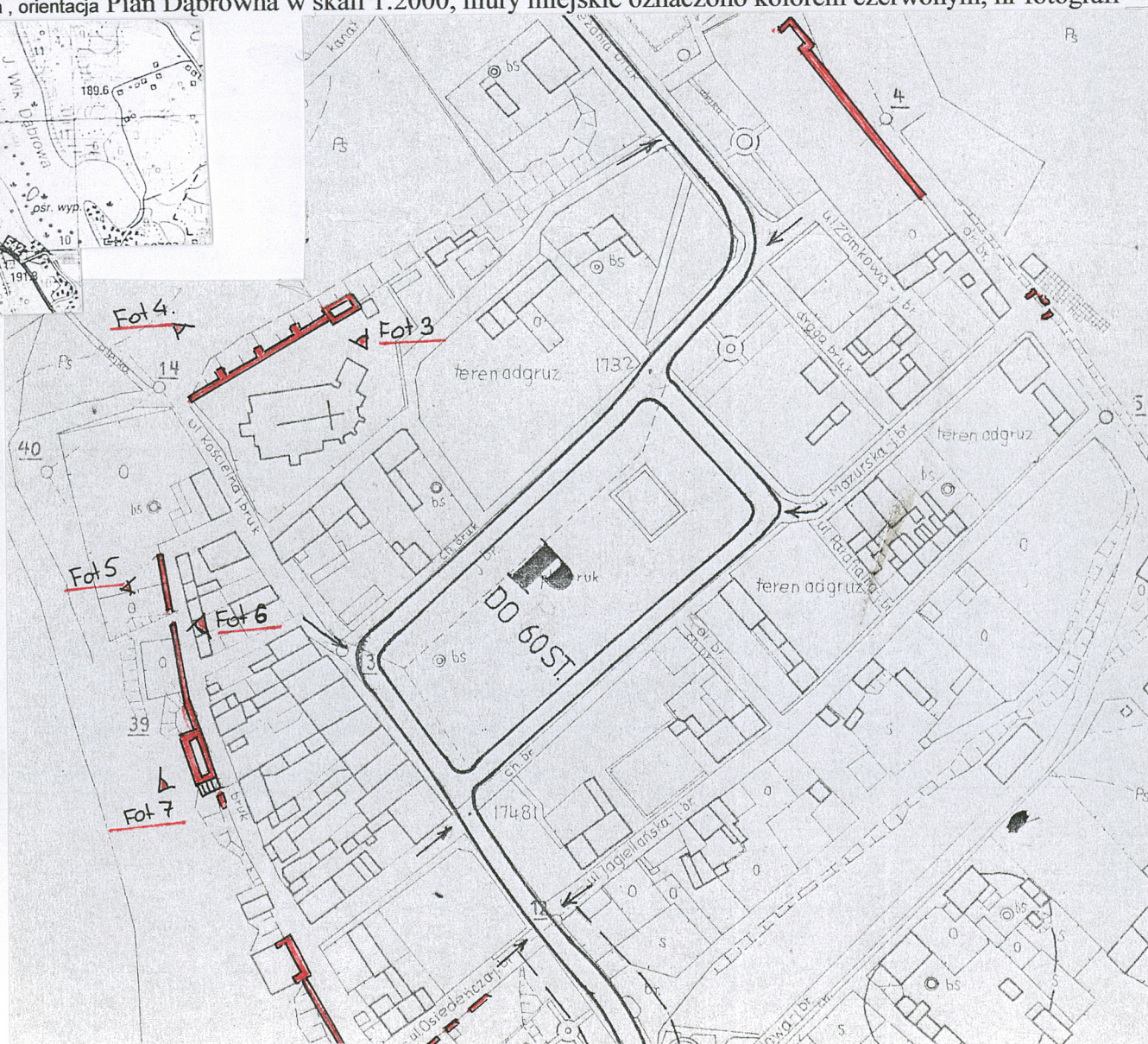
ob.

Gilgenburg

8. Właściciel i jego adres
Urząd Gminy Dąbrówno
ul. Kościuszki 21
14-120 Dąbrówno

9. Użytkownik i jego adres
j.w.

1968 r.

Zachowane fragmenty murów miejskich ciągną się na odcinku północnym od baszty, obecnej dzwonnicy kościoła ewangelicko-metodystycznego, w kierunku zachodnim do jeziora Dąbrowa Mała. Zachowany fragment ma ok. 50 m długości, nie licząc baszty, grubość waha się do 1,5 m w najgrubszym miejscu, mur jest wysoki na 3 m. Wsparty jest od strony północnej trzema szkarpami, kończy go XIX w. słup bramny, graniasty nakryty daszkiem czterospadowym. Mur wzniesiony jest z kamienia polnego, baszta również u podstawy jest kamienna wyżej wzniesiona z cegły w wątku wendyjskim. W stosunku do mur osadzona kalenicowo. Basztę wieńczą dwa schodkowe szczyty z blendami od strony wschodniej i zachodniej. Od strony północnej na ostatniej kondygnacji posiada dwa otwory okienne zamknięte łukiem odcinkowym i dwie ostrołuczne blendy. Na tej samej wysokości występują po dwa okna od strony zachodniej i wschodniej. Natomiast od strony południowej baszta posiada otwór wejściowy w parterze, dwa niewielkie ostrołuczne okienka na pierwszej kondygnacji, cztery okna zamknięte łukiem odcinkowym na przedostatniej kondygnacji i dwa mniejsze okna i dwie blendy na najwyższej. Kolejny zachowany fragment muru ciągnie się wzdłuż brzegu jeziora Dąbrowa Mała i obecnej ul. Jeziornej która wiedzie po wewnętrznej stronie muru. Odcinek ten ma długość ok. 16 m; od strony zachodniej ma wysokość 3 m, w 2/3 górnej części jest otynkowany; grubość ok. 0,7 m. Dalej następuje przerwa i kolejny 50 m odcinek muru o wysokości ok. 5 m od strony zachodniej; grubości 0,8 m. Wzniesiony całkowicie z kamienia. W jego ciągu znajdują się pozostałości północnej baszty zachodniego odcinka murów obronnych, obecnie jest to budynek gospodarczy przy ul. Jeziornej. Po jego południowej stronie znajdują się kamienne granitowe stopnie. Niewykluczone, że w miejscu tym istniała furta wiodąca nad brzeg jeziora. Pozostałości następnej baszty –południowej znajdują się w piwnicach XIX-wiecznego budynku przy ul. Jeziornej 1 (patrz biała karta Dąbrówno ul. Jeziorna 1). Prawdopodobnie kolejne, południowe fragmenty murów miejskich znalazły się pod nową zabudową ul. Osiedleńców. Niewykluczone także, że taras znajdujący się u wylotu ul. Mazurskiej w kierunku jeziora Dąbrowa Wielka jest pozostałością baszty południowej wschodniego odcinka murów obronnych. Kolejne pozostałości muru obronnego to zachowane fragmenty wschodniego muru pałacu Finckensteinów (patrz biała karta Dąbrówno ruiny zamku...), o długości ok. 50 m i wysokości od 1,5 do 3 m od strony wschodniej; grubość 1,5 m. Wszystkie zachowane fragmenty murów wzniesione z kamienia polnego układanego warstwami (lico), na zaprawie wapiennej z wypełnieniem z drobnych kamieni. Wewnątrz mur wypełniony jest gruzem.

Pierwsze większe nadanie ziemskie miało miejsce w 1321 r. 1440 łanów pomiędzy rzeczkami Wikierką i Szkotówką otrzymali rycerze Piotr z Leszcza (vom Heselecht), Heinemann z Wądzynia (von Wansen) jego brat Konrad i kilku krewnych. Następstwem tego nadania było opasanie murami i basztami miasta, które chroniłoby okoliczną ludność. Wykorzystano naturalne warunki obronne przesmyku pomiędzy jeziorami Dąbrowa Wielka i Dąbrowa Mała. Od północy naturalną przeszkodą była rzeczka Wikierka, łącząca oba jeziora, natomiast od południa przekopano fosę. W 1326 r. komtur z Dzierzgonia, książę Luder z Brunszwiku założył miasto, nazwane Ilgenburg lub w innych dokumentach Ilienburg, która w XV w przekształciła się w Gilgenburg.

Mury miejskie ciągnęły się od Bramy Niemieckiej, przylegającej do północno – zachodniego rogu domu seniora wybudowanego przez von Oelesniza (a następnie zakupionego w 1572 r. przez Finck von Finckensteina) w kierunku zachodnim do jeziora Dąbrowa Mała, tutaj skręcały łukiem na południe i biegły wzdłuż brzegu jeziora aż do południowo-zachodniego krańca miasta, następnie na wschód wzdłuż wewnętrznego brzegu fosy miejskiej do jeziora Dąbrowa Wielka, tam skręcały na północ i zamykały się na północno wschodnim narożniku wspomnianego domu. Zbudowano je głównie z gładkich narzutowych uzupełnianych cegłą. Na niektórych odcinkach składały się wyłącznie z muru ceglanego w wątku blokowym – prawdopodobnie były to późniejsze naprawy.

c.d. na wkladce nr 1

14. Kubatura –	15. Powierzchnia użytkowa –	16. Przeznaczenie pierwotne obronne	17. Użytkowanie obecne –
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)	
		<p>Północny odcinek muru i baszta zachowane w stanie dobrym.</p> <p>W odcinku wschodnim i zachodnim brak zabezpieczenia korony murów, szczególnie zły stan rozsypującego się muru wschodniego.</p>	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie	
		<p>Zabezpieczenie zachowanych murów – korony, szczególnie na odcinku wschodnim i zachodnim. Oczyszczenie ich z porastającej roślinności.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

22. Biblioteka

Boetticher A., Die Bau- und Kunstdenkmäler der Provinz Ostpreussen, H.3, Königsberg 1893;
Czubiel L., Domagała T., Zabytkowe ośrodki miejskie Warmii i Mazur, Olsztyn 1969,
Meye H., Dzieje miasta Dąbrówna w Prusach Wschodnich 1326 – 1926, Warszawa – Dąbrówno 2001
Oracki T., Dzieje Dąbrówna, w: Ostróda. Z dziejów miasta i okolic, Olsztyn 1976,
Poklewski T., Krzyżackie miasta obronne na pograniczu mazowieckim i litewskim – casus Dąbrówna w średniowieczu i początkach czasów nowożytnych, Łódź 1991, Archiwum SOZ w Olsztynie;
Poklewski- Kozieł T., Badania archeologiczne w Dąbrównie w woj. olsztyńskim w roku 1980 i w latach 1988-1995 jako przyczynek do studiów nad rewaloryzacją miasteczka, w: Badania archeologiczne starych miast Warmii i Mazur a problemy ich rewaloryzacji., Wykno 1997
Salm J., Miasteczko na przesmyku, w: Spotkania z Zabytkami, 1990, nr 3, s.
Stefanowicz A., Dąbrówno. Studium historyczno – urbanistyczne do planu zagospodarowania przestrzennego 1960, Archiwum SOZ w Olsztynie;

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

25. Opracował

tekst: mgr Katarzyna Soczewica, 25.08.2003

plany, rysunki mgr Katarzyna Soczewica, 25.08.2003

zdjęcia fotograficzne mgr Katarzyna Soczewica, 25.08.2003

miejsce przechowywania negatywów WOSOZ w Olsztynie

} K. Soczewica

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

3 wkładki

1. Miejscowość Dąbrówno	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) MURY OBRONNE	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) Tekst
2. Gmina Dąbrówno		
3. Województwo warmińsko - mazurskie		

c.d. pkt 12. Historia

Druga brama Polska znajdowała się nieopodal południowo – zachodniego narożnika miasta i broniła drogi przez fosę miejską. Obie bramy miały charakter wież bramnych i służyły zarówno do kontroli nad ruchem jak i obronie

Meye cytuje zapis pochodzący z 1817 r. dający wyobrażenie o wyglądzie nieistniejących bram, mowa jest tam o „siedzibie pisarza bramnego, która zarazem stanowi tutejszą Bramę Polską:” „ jest ona długa na 60 stóp, szeroka na 24, wysoka na dwa piętra. Pierwsze piętro jest wysokie na 12 stóp, drugie zaś na 10 stóp i grube na 2 stopy. Przedni i tylny fronton oraz szczyt skierowane ku małemu jezioru są masywne, natomiast szczyt drugiego piętra, natomiast szczyt drugiego piętra skierowany ku wielkiemu jezioru oraz szczyt z krokwiami mają budowę szachulcową. W bramie tej u dołu znajduje się izba z jednym piecem i oknem, po prawej schody prowadzą na górę wieży, gdzie znajduje się otwarte poddasze”. „Poza mieszkaniem pisarza bramnego są wewnątrz jeszcze dwie cele aresztanckie, z których jedna – pod ziemią – została zasypana, druga znajduje się nad ziemią, a u góry strych, gdzie stacjonujący tu garnizon (do 1792) zwykł przechowywać ekwipunek”. W 1818 miasto nabyło zabudowania od skarbu państwa by je zburzyć. Pozostał tylko mały niepozorny domek pisarza bramnego, długie lata służący jako strażnica. „Siedziba pisarza bramnego przy Bramie Niemieckiej była wysoka na jedno piętro, 30 stóp długa, 18 stóp szeroka, 8 stóp wysoka i gruba na 1,5 stopy, z masywnej cegły, ściany szczytowe i działowe są budowy szachulcowej, dach kryty dachówką; posiada jedną izbę, jedną komorę i jeden strych”. Tak więc niewiele pozostało już wtedy z dawnej wieży bramnej. Budynek odkupiony przez miasto od Finckensteinów został rozebrany w latach siedemdziesiątych XIX w.

Zachowała się tylko jedna wieża obronna na północnym skraju miasta, obok kościoła. Ceglana w wątku wendyjskim, używana jako dzwonnica kościelna. Najniższa kondygnacja drugiej zachowała się w zachodnim ciągu murów i stanowi piwnicę budynku gospodarczego położonego na ul. Jeziornej, obok prawdopodobnie znajdowała się jedna z zachodnich furt wiodących nad jezioro – zachowane kamienne schody. Relikty kolejnej znajdują się pod budynkiem mieszkalnym przy ulicy Jeziornej 1.

„Małe furty wodne, wybite w murach miejskich, wiodły do rzeczki i jezior. Zamurowana furta znajduje się przy dzwonnicy o innej od południowo – zachodniej strony miasta wspomina kronika.” Południowa fosa łącząca oba jeziora została zasypana ok. poł. XVIII wieku.

ZAŁĄCZNIK 1

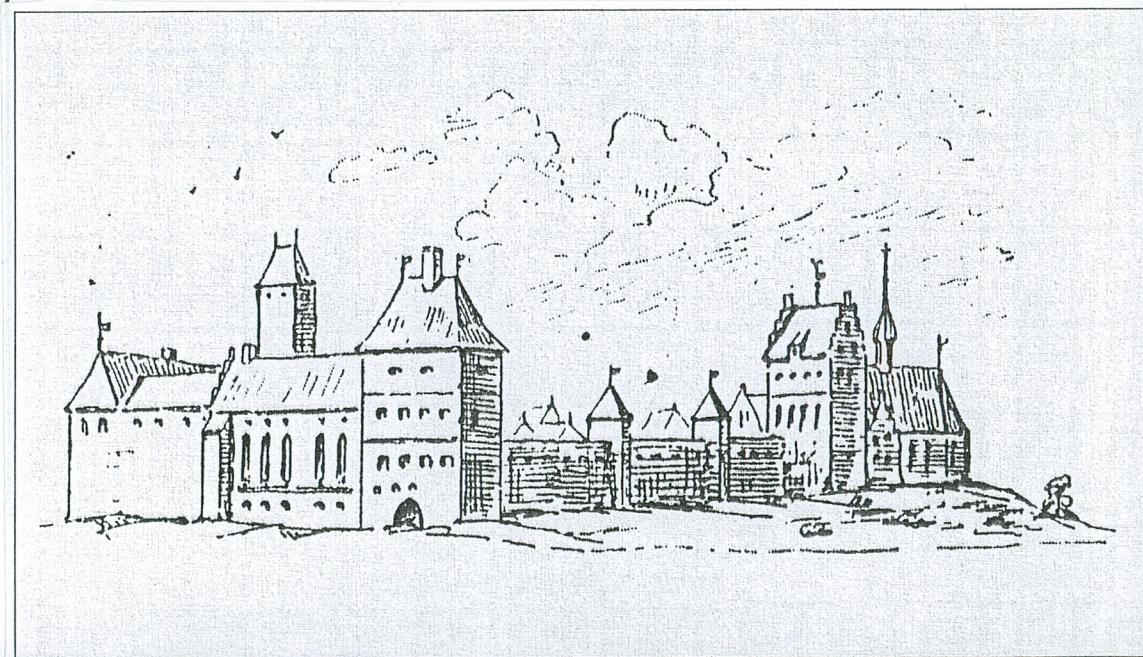
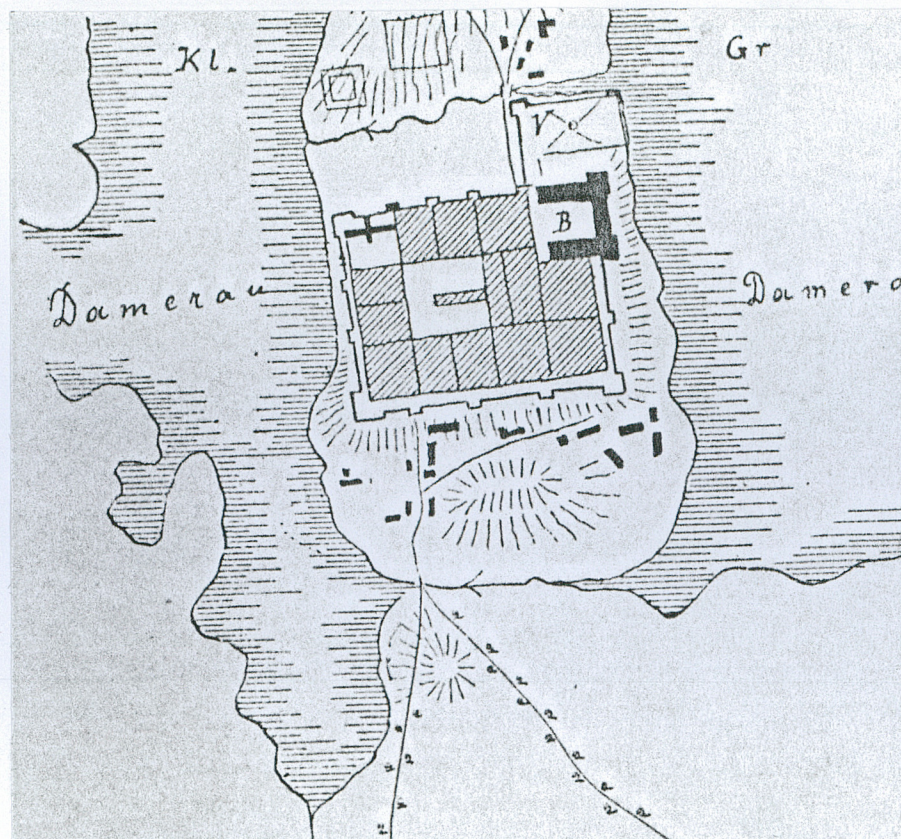
1. Plan miasta z lat 1826-1828 Giesego; wg A. Boettichera
2. Widok miasta z lat 1826-1828 Giesego; wg A. Boettichera, po lewej brama niemiecka (nieistniejąca) po prawej baszta (obecnie dzwonnica)

ZAŁĄCZNIK 2

3. Baszta północna (obecna dzwonnica) w ciągu północnego odcinka murów. Widok od strony miasta.
4. Zachowany północny fragment murów z basztą (obecnie dzwonnica).
5. Zachowany zachodni fragment murów (odcinek północny).
6. Zachowany zachodni fragment murów (odcinek środkowy) widok od strony miasta.
7. Zachodni fragment murów obronnych z pozostałością północnej baszty; obok kamienne schody prawdopodobnie wiodące z furty nad jezioro.

ZAŁĄCZNIK 3

8. Mury obronne w roku 1963 wg L. Czubiela, T. Domagała, przebieg zachowanych murów oznaczono nr 3. W północno wschodnim narożniku ruiny pałacu Finckensteinów wzniesionego z wykorzystaniem murów i baszty narożnej.
9. Plan miasta wg Meyera z 1881r.

1. Miejscowość Dąbrówno	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) MURY OBRONNE	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) Ilustracje
2. Gmina Dąbrówno		
3. Województwo warmińsko - mazurskie		

Wkładkę założył: Katarzyna Soczewica 2.09.2003

Miejsce przechowywania negatywów: WO SOZ Olsztyn

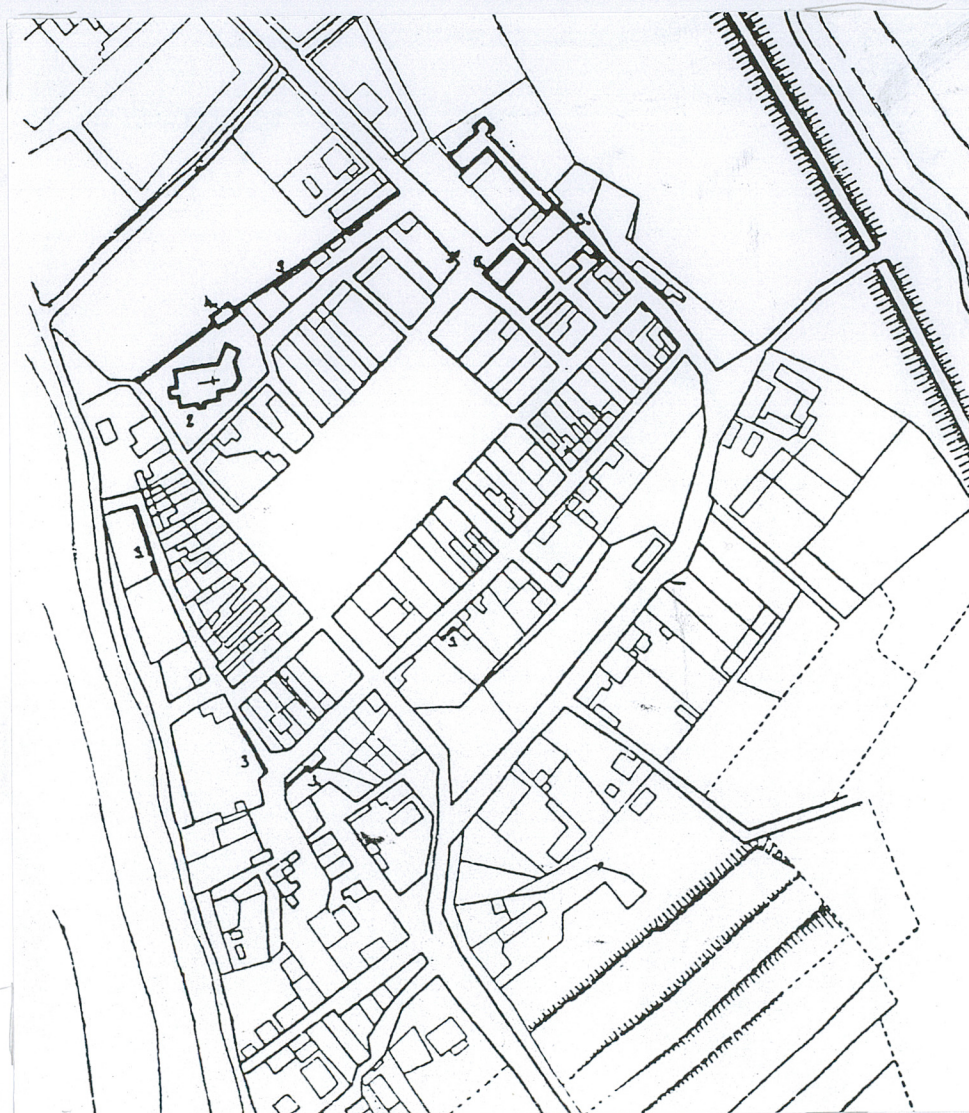
Wzór ODZ 1995 r.

<p>1. Miejscowość Dąbrówno</p> <p>2. Gmina Dąbrówno</p> <p>3. Województwo warmińsko - mazurskie</p>	<p>4. Obiekt (nazwa jak w karcie)</p> <p>MURY OBRONNE</p>	<p>5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)</p> <p>Ilustracje</p>
---	--	---

Wkładkę założył: Katarzyna Soczewica 2.09.2003

Miejsce przechowywania negatywów: WO SOZ Olsztyn

Wzór ODZ 1995 r.

